

Vroegmoderne tijd

---

bron 1

In 1606 onderhandelt VOC-admiraal Cornelis Matelieff met een afgevaardigde van de sultan (koning) van Johor (in het huidige Maleisië) over een stuk grond om een handelspost te vestigen. In het reisverslag schrijft de secretaris van Matelieff:

Hierop brachten ze enige eisen in. Ten eerste dat het hoofd van de nieuwe handelspost verplicht zou zijn om de sultan, als hij dat verzocht, driehonderd, vierhonderd tot duizend realen¹⁾ te lenen. (...) Ten tweede, dat de Staten-Generaal hem zouden helpen tegen al zijn vijanden, zonder uitzondering, zowel offensief als defensief. (...) Als wij aan zijn eisen tegemoetkwamen, wilde hij ons een stuk grond van 60 meter geven. (...) De admiraal antwoordde dat (...) als de Hollanders in zijn land hun handel kwamen drijven dan zouden er wel dagen zijn dat de koning voor zijn aandeel duizend realen winst zou krijgen. Daarom (...) was hij wel bereid de koning uit zijn eigen zak duizend realen te schenken en die in Holland voor zijne majesteit uit te geven aan geweren, zwaarden en andere dingen die hij nodig had. (...)

Op de tweede eis antwoordde de admiraal dat de Staten-Generaal niet van plan waren iemand zonder reden te bevechten (...) en wel een defensieve oorlog voor hem wilden aangaan maar geen offensieve. De Staten-Generaal wilden alleen een offensieve oorlog voeren tegen de Portugezen die reeds hun verklaarde vijanden waren. (...) De admiraal toonde zich echter wel zeer verbaasd dat de koning hem een stuk grond van slechts 60 meter wilde afstaan. Als de Nederlanders daar hun stapelplaats zouden hebben, hadden zij wel zes keer meer grond nodig. De admiraal wilde (...) zoveel grond als hij nodig had zonder paal of perk, want hoe groter de handelspost werd, hoe groter de handel zou zijn, en bovendien was het land daar toch niets waard. (...) De admiraal zei tegen de sultan dat (...) het ons er niet om ging iemands land in te nemen, maar alleen om het handeldrijven.

noot 1 De real is een munt.

bron 2

Een schilderij van Jan Steen uit 1655 van Adolf en Catharina Croeser:

Toelichting:

Adolf Croeser (1612-1668) was een handelaar in koren uit het Oostzeegebied in Delft.

bron 3

De Franse wiskundige en filosoof Maupertuis (1698-1759) schrijft in zijn herinneringen:

Het schouwspel van het heelal wordt groter, mooier en nog waardiger van zijn schepper, wanneer men weet dat een klein aantal wetten, die zeer wijs in elkaar zitten, voor al deze bewegingen zorgen. (...) Pas dan kan men een juist oordeel vormen van de macht en de wijsheid van het opperwezen. Wat een voldoening voor de menselijke geest die de wetten onderzoekt die het principe zijn van de beweging en de rust van alle hemellichamen, om hierin het bewijs te vinden van diegene die het heelal bestuurt.

Moderne tijd

---

bron 4

Aletta Jacobs begint in 1879 als eerste vrouwelijke arts in Nederland een praktijk in Amsterdam. In haar *Herinneringen* uit 1924 beschrijft zij een incident uit haar eerste jaren als arts:

Zoals dat in die jaren toen gebruikelijk was, diende ik bij de aanvang van het nieuwe jaar mijn rekening in. Enkele dagen later kreeg ik de echtgenoot van mijn ex-patiënte op bezoek. Nog zie ik hem de kamer binnenkomen, mijn nota tussen duim en wijsvinger van de linkerhand geklemd. Nog hoor ik de geïrriteerde toon waarop hij mij verweet, dat ik, een vrouw, hem een rekening had durven sturen even hoog als die van welke mannelijke arts dan ook. "Hoe komt u op het denkbeeld!", riep hij, een en al verontwaardiging. "U moest toch stellig weten dat niemand eraan denkt om vrouwenarbeid even hoog te betalen als werk dat door mannen wordt verricht."

bron 5

Een beeldje van Bismarck van ongeveer 35 centimeter hoog, gefabriceerd rond 1900:

Toelichting:

Op het aambeeld staat 'unitas' (eenheid).

Op het schild is de keizerlijke adelaar afgebeeld.

bron 6

Op 7 mei 1919 wordt de inhoud van het Verdrag van Versailles aan de Duitse bevolking bekendgemaakt. Een dag later schrijft de Berlijnse kunsthistoricus en drukker Oskar Münsterberg in zijn dagboek:

Vandaag is de zwartste dag van de oorlog, de vredesvoorwaarden van Versailles! (...) Het lijkt alsof we niet meer aan de ondergang kunnen ontsnappen, met deze door de vijand opgelegde vrede (...). In binnen- en buitenland wachten de vijanden van de staat hun kans af. De lange oorlog heeft het dierlijke egoïsme bij de vijand en bij de proletariërs in het eigen vaderland wakker geschud. (...)

Nee, zo kan een op het slagveld militair onoverwonnen staat toch niet eindigen! De eisen zijn te streng, maar van welke kant moet de redding komen? Welke gevolgen zou een afwijzing van het verdrag hebben? Een nieuwe revolutie bij ons of bij de anderen?

bron 7

Een foto van de Duitse Rijksdag (het parlement) uit 1938:

bron 8

Een foto uit 1945 van vrouwen in Neurenberg die bezig zijn met het opruimen van het puin in de straten:

bron 9

De volgende zes bronfragmenten gaan over gebeurtenissen in de Koude Oorlog:

fragment a

De strijd brak uit op talrijke punten waar tegenstand werd geboden. Sovjettanks reden in de hoofdstraten, die straalvormig van de Donau afkomen. De opstandelingen wierpen op de belangrijke kruisingen van de buitenste boulevard van Pest barricaden op. Aan de Boedakant werd (...) gevochten.

fragment b

De drie burgemeesters van West-Berlijn schrijven aan de Sovjetcommandanten een brief waarin zij protesteren tegen de maatregelen die door de autoriteiten (...) zijn genomen tegen 'grensforenzen'.

fragment c

Verklaring van de president van de Verenigde Staten:
"Ik ben zeer verheugd over de verstandige beslissing van voorzitter Chroesjtsjov om te stoppen met het bouwen van bases (...), het ontmantelen van de offensieve wapens aldaar en deze wapens terug te brengen naar de Sovjet-Unie".

fragment d

Alle verkeer over land en water (...) werd tegengehouden. Alleen drie luchtcorridors, elk dertig kilometer breed, bleven open. Zelfs de aanvoer van medicijnen en melk voor baby's was gestopt.

fragment e

Een DDR-regeringswoordvoerder verklaart:
"Privéreizen naar het buitenland kunnen zonder opgave van redenen (...) worden aangevraagd. Toestemming volgt zo snel mogelijk. Emigratie kan op alle grensovergangen plaatsvinden".

fragment f

Het is logisch dat de Verenigde Staten alles zullen doen wat ze kunnen om bij te dragen aan het herstel van een normale, economisch gezonde wereld. Zonder dat kan er geen politieke stabiliteit en geen zekere vrede bestaan. Ons beleid is niet gericht tegen een of ander land, maar tegen honger, armoede, wanhoop en chaos. Ieder land dat bereid is mee te helpen aan het herstel, zal door de Verenigde Staten gesteund worden.

bron 10

Emmanuel Mounier, een Franse filosoof, schrijft in 1948:

De Russen zijn nog een heel eind weg. En wat wij nu meemaken, wat wij in onze boekwinkels zien, zijn tonnen Amerikaanse documenten, Amerikaanse ideeën en Amerikaanse propaganda. Onze minister-president moet de Amerikaanse ambassade bezoeken als hij een belangrijke beslissing wil nemen. Er hangt een Amerikaanse schaduw over ons net zoals er een Russische schaduw hangt over een ander deel van Europa.

bron 11

Op 15 juli 1968 eisen vijf Warschaupactlanden dat de regering van Tsjecho-Slowakije maatregelen neemt tegen 'antisocialistische krachten' in dat land. Op 19 juli 1968 publiceert Opland een tekening in de Volkskrant met als titel *Circus Oost-Europa*:

Toelichting:

Op de koorddanser staat: Doebsek (= Alexander Dubček, tijdens de Praagse Lente de partijleider van de Communistische Partij van Tsjecho-Slowakije).

Op de vijf leeuwen staat van links naar rechts: Bulgarije, Hongarije, Oost-Duitsland, Sovjet-Unie en Polen (leden van het Warschaupact).

bron 12

In 1985 brengt de Britse zanger Sting het lied *Russians* (de Russen) uit. Het wordt in Nederland een toptienhit. Hier volgt een couplet in vertaling:

Er is nooit eerder in de geschiedenis een voorbeeld geweest
waarbij woorden in de mond van de president worden gelegd,
Er is niet zoiets als een 'te winnen oorlog',
dat is een leugen waar we niet meer in geloven.
Mr. Reagan¹⁾ zegt: "We zullen jullie beschermen".
Ik onderschrijf dat standpunt niet,
geloof me als ik je zeg
dat ik hoop dat de Russen ook van hun kinderen houden.
We delen dezelfde biologie,
ongeacht onze ideologie,
wat ons misschien redden kan, mij en jou,
is dat de Russen ook van hun kinderen houden.

noot 1 Ronald W. Reagan was president van de Verenigde Staten tussen 1981 en 1989.